

**Bondspresident Joachim Gauck
ter gelegenheid van de viering van
200 jaar Koninkrijk der Nederlanden
op 30 augustus 2014
in Maastricht**

Het is moeilijk om een verjaardag te vieren in tijden van verdriet. Het is nog maar zes weken geleden sinds het Maleise vliegtuig is neergeschoten, sinds deze verschrikkelijke gebeurtenis in Oost-Oekraïne, waarbij bijna tweehonderd Nederlanders het leven lieten en hele families werden weggevaagd. De berichten die ons dagelijks bereiken uit deze crisis, uit Oekraïne, zijn niet bedoeld om ons vrede te geven en rust te vinden. We blijven zeer bezorgd, en enkelen zijn dat elke dag meer. Ik weet dat uw land nog steeds in shock verkeert, dat de pijn voortduurt. En ook al zal het niet echt een troost zijn, ik wil u toch zeggen dat dit verschrikkelijke ongeluk mij en veel mensen in Duitsland heeft geschokt. Ik betuig hierbij mede namens mijn land opnieuw mijn innige deelneming aan alle familieleden en vrienden van de slachtoffers.

In deze weken van rouw zijn de Nederlanders nog dichter tot elkaar gekomen. Voor veel burgers waren er momenten van gezamenlijke bezinning – ook in Duitsland. De burgers hebben kracht getoond door een stille eenheid te vormen. En u bent bedachtzaam omgegaan met uw verdriet en ook met uw woede. Dit medeleven, deze zelfbewuste houding van solidariteit heeft ook in Duitsland op zeer, zeer veel mensen diepe indruk gemaakt. Het is een voorbeeld voor iedereen die hecht aan vrede en mensenrechten.

In deze moeilijke weken is het des te belangrijker dat we achter elkaar staan, in Europa en de hele westerse wereld. Het is belangrijk dat we borg staan voor onze waarden en verworvenheden. Hoe groot ons verdriet en onze pijn ook zijn - ze maken ons er ook van bewust waarvoor we staan en wat we niet willen verliezen. Daarom is het goed

dat we vandaag samen de 200ste verjaardag van het Koninkrijk der Nederlanden kunnen vieren. En daarom zeg ik:

Voor mij is het vandaag ondanks alles ook een feestdag, hier in Maastricht, in deze mooie stad, die genoemd is naar een Romeinse brug en meer dan ooit staat voor verbinding, voor al datgene wat ons in Europa bij elkaar houdt. Het verheugt me dat ik vandaag bij u ben en ik dank het Nationaal Comité 200 jaar Koninkrijk voor de uitnodiging. Dat is een heel bijzonder gebaar van vriendschap en vertrouwen, en dat is voor mij zeker niet vanzelfsprekend.

Iets meer dan twee jaar geleden, op de Nationale Bevrijdingsdag, was ik op bezoek in Breda, de stad waar Duitse oorlogsmisdadigers hun straf hebben uitgezeten. De herdenking daar in de Grote Kerk, en ook de uren daarna, die ik samen met Hare Majesteit Koningin Beatrix tussen de vrolijk feestende mensen in Amsterdam heb mogen doorbrengen, zijn voor mij onvergetelijk. Ik voel me zeer dankbaar dat er in de voorbije jaren tussen Nederlanders en Duitsers geleidelijk verbondenheid kon groeien, terwijl de Duitse grootmachtpolitiek en rassenwaan Nederland toch zeer veel leed hebben berokkend.

Nu - we zien het met verbazing en vreugde - zijn onze landen goede vrienden en zijn ze goede burens in een verenigd Europa, in een Europa dat hier in Maastricht nog meer tot elkaar kwam. Al tientallen jaren zijn we politieke partners, die samen ijveren voor vrijheid, democratie en mensenrechten. We zijn, ook in ons eigen belang, partners die openstaan voor de wereld, weliswaar geworteld in onze nationale staten, maar tevens en belangrijker verbonden in de kosmos van waarden van de westerse democratieën. Ik ben u zeer dankbaar, mijnheer de minister, dat u daarop met bijzondere waardering en nadruk heeft gewezen. En dus wil ik vandaag spreken over redenen en perspectieven van de internationale oriëntatie van onze beide landen.

Hoe lang en vol hindernissen de weg naar deze gemeenschappelijke beleidslijn van onze naties was, ook daaraan denken we op deze dag, waarop we het ontstaan van uw staat 200 jaar geleden vieren. Het Koninkrijk der Nederlanden werd gesticht in het tijdperk van de Restauratie, toen op het Congres van Wenen de grenzen binnen Europa opnieuw werden getrokken. Een van de opmerkelijke hoofdstukken uit de Nederlandse geschiedenis is voor mij, dat de eenheidsstaat zich na terugkeer van de Oranjes geleidelijk tot een constitutionele monarchie met een parlementair stelsel ontwikkelde, tot een open samenleving, die gebaseerd is op de waardigheid en vrijheid van het individu en waar de wet de macht begrenst en beperkt. De recentere geschiedenis van uw land is dus ook een voorbeeld van een pragmatisch moderniseringsproces van de staat, van het leervermogen van instituties.

Met name konden de Nederlanders in de 19de en 20ste eeuw voortbouwen op een traditie van vrijheid en tolerantie, waarvan ik

altijd onder de indruk ben geweest. Na de opstand tegen de Spaanse overheersing, in de „Gouden Eeuw” van de Republiek, toen de economie tot bloei kwam en kooplieden met hun schepen over de hele wereld voeren, ontstond er in uw land een burgercultuur waarin kunstenaars en vrijdenkers zich konden ontplooien en die veel immigranten aantrok. Het was dus geen wonder dat er onder de koepel van de monarchie een nationaal bewustzijn groeide, dat in een „land van minderheden” de eenheid van velen mogelijk maakte.

Ook al wankelde dit zelfbeeld van de samenleving in de afgelopen jaren nu en dan, en werd het door sommigen in twijfel getrokken: uw land is tot op de dag van vandaag, ook voor ons Duitsers, een voorbeeld van een politieke cultuur die zich onderscheidt door gematigdheid en zakelijkheid, door openheid en samenwerking. U kunt trots zijn op uw democratische traditie. En u kunt er trots op zijn dat Nederlandse burgers steeds weer hun stem verheffen en moedig opkomen voor de vrijheid.

In veel landen van Europa verliep de nationale eenwording minder vreedzaam dan in Nederland. In Duitsland bijvoorbeeld sloeg het verlangen naar eenheid en vrijheid uiteindelijk zelfs om in nationalistische zelfoverschatting, in verheffing van wat eigen is en een daarmee samenhangende afwijzing van wat anders is. Na de Eerste Wereldoorlog, die we in dit herinneringsjaar 2014 op veel plaatsen hebben herdacht en herdenken, kwamen in Europa totalitaire verlossingsideologieën op, die politiek realisme en pragmatisme vervingen door heilsbeloften. Het hoogtepunt van deze ontwikkeling vormden de volkenmoord door de nationaalsocialisten en de oorlog waarin ze de wereld meesleurden.

Pas na het ten val brengen van het nationaalsocialisme en de Duitse nederlaag in de Tweede Wereldoorlog kon in het westelijke deel van ons continent de gedachte van begrip tussen de volkeren en Europese eenwording blijvend post vatten. Het oostelijke Europa - en mijn deel van Duitsland behoorde daartoe - kon zich pas na de vreedzame revoluties in 1989 en de ineenstorting van het communisme bij dit eenwordingsproces aansluiten. Als medeoprichters van de Europese instellingen hadden Nederland en de Bondsrepubliek al vroeg samen de wens, een Europa van vrede, vrijheid en welvaart te scheppen. Daarbij wees Nederland ons door zijn internationale instelling en pragmatisme steeds de weg. En zo werkten beide landen daadkrachtig mee aan de bouw van een gemeenschappelijk Europees huis, op een vaste normatieve basis.

Toen Gustav Heinemann in november 1969 als eerste Duitse staatshoofd na de Tweede Wereldoorlog hier naar Nederland kwam om vergeving te vragen, zei hij: „Er kan geen mooiere rechtvaardiging voor de huidige politieke inspanningen bestaan, dan dat komende generaties ooit kunnen zeggen dat recht en vrijheid in Europa een

gewaarborgde traditie zijn geworden." Wanneer we nu zo'n zin horen, wordt ons duidelijk hoe ver we op onze weg zijn gekomen. En we beseffen hoe weinig vanzelfsprekend deze weg is. Ook wij Europeanen moeten onze vrijheid telkens opnieuw bevechten en onze toekomst telkens opnieuw vorm geven.

Hier in Maastricht kunnen we zien hoe dat lukt, dag in dag uit. Juist hier, in de oprichtingsstad van de Europese Unie, merken we dat ons al lang veel meer verbindt dan het Verdrag dat hier is ondertekend. Maastricht is een internationaal ingestelde stad van ontmoetingen, beïnvloed door de ligging tussen België en Duitsland, tussen Vlaanderen en Wallonië. De vele studenten die uit heel Europa hierheen komen, dragen aan de culturele veelzijdigheid bij. Tot slot werken politiek en bedrijfsleven in de regio Maas-Rijn nauw samen, over de grenzen heen. Ook dat ontketent een nieuwe dynamiek waar ideeën kunnen gedijen.

Hier in deze stad, in deze microkosmos van samenwerking, worden de mogelijkheden van Europa bijzonder duidelijk. Mogelijkheden waarnaar veel mensen in deze wereld verlangen, mensen die vanuit hun geboorteland deze mate van vrijheid en welvaart, van democratie en rechtsstaat niet kennen. En toch komen binnen de Europese Unie populistische en anti-Europese stemmen op, die terug willen naar de nationale staat. Veel burgers zijn bang voor de verdwijning van grenzen, voor onoverzichtelijkheid en onzekerheid; ze vrezen het verlies van hun identiteit en hun eigen land. Vaak schuilt achter de kritiek op Europa de vrees voor mondialisering.

Deze zorgen en angsten van burgers moeten we zeer zeker serieus nemen. Problemen die onze Europese en mondiale oriëntatie met zich meebrengen, moeten worden besproken, en wel openhartig. En ik vind het juist, wat u, geachte minister Timmermans, samen met onze minister van Buitenlandse Zaken Steinmeier heeft geëist: we moeten Europa beter en we moeten Europa sterker maken. Europa moet, in uw woorden, „niet proberen alles te doen," maar „zich op de belangrijkste vragen van onze tijd concentreren".

Als we de Europese samenwerking beter motiveren, als we het meer centraal stellen en beter democratisch legitimeren, zullen we voor het project Europa ook het vertrouwen van de volgende generatie winnen. Want één ding moet toch duidelijk zijn: de nationale staat waarin men zich kan terugtrekken en waarvan sommigen dromen bestaat niet meer. We kunnen ons niet zomaar terugtrekken, niet achter de dijken en niet achter de bergen. We mogen niet alleen op onszelf zijn, maar moeten voor de wereld open blijven staan, als betrouwbare partners in de Europese Unie, in de Verenigde Naties, maar ook in de NAVO en de OVSE. En juist in deze kritieke dagen en weken moeten we ons daar echt van bewust zijn.

Het is in ons gemeenschappelijk belang om in Europa samen te werken. En het is in overeenstemming met onze gemeenschappelijke waarden. De Europese Unie is geen bedreiging voor onze nationale staten, integendeel zelfs: ze stelt ons op veel politieke gebieden toch pas echt in staat tot handelen. In een wereld waarin de machtsverhoudingen veranderen zijn we alleen samen sterk. Veel problemen, politieke en maatschappelijke, economische en ecologische, kunnen we toch alleen samen oplossen. Daarbij komt dat onze landen veel van elkaar weg hebben en voor dezelfde uitdagingen staan, van de vergrijzing van de bevolking tot de digitale revolutie.

Nederland en Duitsland profiteren van de Europese en internationale samenwerking, niet in de laatste plaats als handels- en exportlanden, waarvan de economieën altijd al nauw met elkaar verweven zijn geweest. In de 19de eeuw, als gevolg van de industrialisatie, werd de Rijn meer dan ooit een gezamenlijke levensader. De haven van Rotterdam en het industriegebied aan de Ruhr smolten samen tot één economisch gebied. Tegenwoordig is heel Europa ons gezamenlijke economische gebied. Vrij verkeer en vrij verblijf van personen, interne markt en gemeenschappelijke munt hebben de contacten tussen mensen en de uitwisseling van goederen en diensten gemakkelijker gemaakt. Zonder de vrijheden van de Europese Unie zou het slechter, niet beter met ons gaan.

Mondiale verwevenheid is thans de essentie van onze economieën. Er zijn weinig landen die wereldwijd zo'n netwerk hebben en daardoor zo succesvol zijn als Nederland en Duitsland. Ik denk daarbij natuurlijk aan onze multinationals, die vaak in verre landen produceren. Nederland en Duitsland hebben daarom een gemeenschappelijk belang bij vrije, onbelemmerde handel – en bij een wettelijk kader dat eerlijke concurrentie garandeert, juist op mondiaal niveau. Daarom moeten we deze wet- en regelgeving samen bijhouden en uitbreiden.

Vrijheid vraagt om een kader, dat wist reeds Hugo de Groot, de rechtsgeleerde uit Delft, die enige tijd in mijn geboortestad Rostock heeft doorgebracht en die met zijn werk de basis voor het moderne volkenrecht heeft gelegd. Thans pleiten Nederland en Duitsland samen voor internationale regeling van het recht. Den Haag, de wereldhoofdstad van het recht, is daarvan een bewijs. Wat eens begon met de Vredesconferenties van Den Haag in 1899 en 1907, en zijn voortzetting vond in het Permanente Hof van Arbitrage als vrede stichtende instantie, heeft zich tot een institutionele infrastructuur van het internationale recht ontwikkeld. Het is goed dat er in Den Haag bij het Internationaal Strafhof aanklachten kunnen worden ingediend tegen volkenmoord, misdaden tegen de menselijkheid en oorlogsmisdaden. En het is nuttig dat de Europese Unie haar rechterlijke autoriteit ook in Den Haag heeft gevestigd, evenals als haar politiediensten.

Nederland en Duitsland komen op het wereldtoneel op voor universele waarden, samen met hun partners. Dat zien we als een deel van onze verantwoordelijkheid. Daarom hebben we ons na de val van het IJzeren Gordijn, eerst onder de indruk van de oorlogshandelingen op de Balkan en later als gevolg van de terreuraanslagen van 11 september 2001, ten aanzien van het buitenlands beleid gericht op de nieuwe bedreigingen van de vrede, ook door de gezamenlijke inzet van onze troepen in Kosovo en Afghanistan. Dat was geen gemakkelijke stap, die in onze landen dan ook tot heftige discussies heeft geleid.

Ook nu discussiëren we er weer over, hoe het leven van bedreigde mensen moet worden beschermd. Wanneer op dit moment in Irak mannen en vrouwen worden gefolterd en gedood, wanneer het leven van hele volks- en geloofsgemeenschappen in gevaar is, dan gebiedt de menselijkheid dat wij de terroristen en massamoordenaars niet gewoon hun gang laten gaan. En ik hoop dat we er niet alleen over praten, maar ook dat we er samen iets aan doen. Maar hoe en door wie de agressor kan worden tegengehouden en welke rol buitenstaanders daarbij zouden moeten spelen, vereist moeilijke afwegingen, ongeacht waarvoor we in zo'n geval kiezen.

Het behoort ook tot onze verantwoordelijkheid in de wereld om mensen te helpen die in Europa hun toevlucht zoeken. Ook al weten we dat Europa nooit iedereen kan opnemen die hier een beter leven zoekt, toch geldt: vluchtelingen, met name degenen aan wie asiel moet worden verleend, hebben rechten die we moeten respecteren en waartoe wij ons als Europeanen hebben verplicht. Solidariteit is een grondbeginsel van onze menselijke samenleving, en solidariteit is een bijzonder kenmerk in onze democratieën. Veel oudere mensen zullen zich nog herinneren, dat Europa nog niet zo lang geleden zelf een continent van vluchtelingen en verdrevenen was. Ons werelddeel, en met name mijn eigen land, heeft pas door een geschiedenis van geweld en oorlogen de weg gevonden naar de waarden waarop thans onze gemeenschap in Europa is gebaseerd: mensenrechten en democratie, solidariteit en openheid. Nederland was ook op dit punt een voorloper en heeft daardoor een duidelijk stempel op Europa gedrukt. Dat mogen we niet vergeten wanneer we nu in onze landen dat wat menselijk geboden is en wat politiek haalbaar is tegen elkaar afwegen.

Nederland en Duitsland voelen zich niet alleen betrokken bij de wereld, het zijn ook internationaal georiënteerde samenlevingen, die geschoolde immigranten trachten binnen te halen. We staan voor de uitdaging om het samengaan van verschillende mensen telkens weer mogelijk te maken. Tolerantie voor andere culturen en wereldbeschouwingen heeft daarbij niets met onverschilligheid te maken. Tolerantie is een van de deugden van de democratie. In de praktijk vraagt dat van ons dat we conflicten doorstaan en oplossen en naar compromissen zoeken. Indien deze compromissen niet ten koste

van onze waarden gaan en indien het lukt, het ontstaan of verspreiden van parallelle samenlevingen te voorkomen, dan zullen we diversiteit ervaren als dat wat ze voor onze beide samenlevingen ook kan zijn: een culturele en economische verrijking.

Als we ons uitspreken voor internationale oriëntatie en ons bij Europa betrokken voelen, dan betekent dat geenszins dat we van onze streek of ons land moeten vervreemden. Integendeel zelfs, alleen iemand die daarin diep geworteld is, kan zich ook zelfbewust voor de wereld openstellen en kan anderen met respect behandelen. Tegenwoordig hebben wij allemaal meer identiteiten – als Limburger of Mecklenburger, als Nederlander of Duitser, als Europeaan of als wereldburger. In Europa bestaat een grote verscheidenheid.

Wie nu beweert, dat nationale staten en Europa in tegenspraak met elkaar zijn, vergist zich. En ook als men doet alsof er een eenvoudig alternatief is. Er is beslist geen sprake van "of dit of dat", maar van "zowel dit als dat": de Europese staten krijgen meer overtuigingskracht als ze samenwerken en gezamenlijk verantwoordelijkheid dragen. En de Europese Unie is aangewezen op sterke en stabiele lidstaten. Wat we op beide niveaus nodig hebben, zijn zelfbewuste burgers die hun stem in het Europese debat laten horen.

Die debatten zullen echter alleen waarde voor de toekomst hebben, wanneer ze in principe bij het Europese samengaan geen vraagtekens zetten, maar dit willen stimuleren en waarborgen. Het kan zijn dat sommige tijdgenoten de indruk hebben dat Europa, onze Europese Unie, een bedreigd schip op een stormachtige zee is. Veel kleinmoedigen denken erover, het schip te verlaten en in de reddingsboten – de nationale staten dus – te stappen. In zo'n situatie zal een verantwoordelijke leiding het schip en de lading niet opgeven, maar met inzet van alle krachten naar de haven brengen.

Zou ik nu mijn beeldspraak voortzetten, dan zou ik nu over de maritieme ervaringen en invloeden van de Nederlanders moeten spreken. Maar het is natuurlijk een andere traditie waarover ik tot slot wil spreken, en die hangt samen met het onderwerp van onze bijeenkomst hier in Maastricht:: „De internationale oriëntatie van Nederland“.

Naar mijn mening heeft Nederland ronduit een talent voor het kijken en ageren over de stadsmuren heen.

Al vroeg, voor het aanbreken van de politieke moderne tijd, heeft een Nederlander – als Europeaan avant la lettre – ideeën uitgedacht, die ons Europa probeert te verwezenlijken. Ik bedoel Erasmus van Rotterdam, de grote humanist en voorloper van de Verlichting. Hij deed vermoedelijk als eerste een poging, Europa in de geest van humaniteit te verenigen. En zo ontstond, zoals Stefan Zweig eens

schreef, een prachtig woord: de wil tot begrip en tot goede verstandhouding, tot dialoog en de-escalatie, tot opnemng van de ander – die wil werd gewoon „Erasmiaans“ genoemd.

Hier bij u in Maastricht, hier in Nederland is het te voelen, dat Erasmiaanse. Een klimaat waarin besprekingen slagen en nieuwe dingen ontstaan. Ik verheug me op de verdere samenwerking, hier in de regio Maas-Rijn, in ons van tijd tot tijd te nerveuze Europa en in de enige wereld die we hebben.

Mijn hartelijke gelukwensen voor het Koninkrijk der Nederlanden en voor alle Nederlanders. Lang leven koning Willem Alexander en koningin Máxima! Lang leven de Nederlanders!